

**МАНСУУРУУЛАХ БОЛОН СЭТГЭЦЭТ НӨЛӨӨТ БОДИСЫН
ХУУЛЬ БҮС ЭРГЭЛТТЭЙ ТЭМЦЭХЭД БҮС НУТГИЙН
ХЭМЖЭЭНД ХАМТРАН АЖИЛЛАХ НЬ**
REGIONAL COOPERATION COUNTERING ILLICIT TRAFFICKING
OF NARCOTICS AND PSYCHOTROPIC SUBSTANCES

Б.АЛТАНСҮХ

БНХАУ-ын Бээжингийн их сургуулийн докторант

B.Altansukh

Ph.D Student of Peking University, People's Republic of China

Товч агуулга: Монгол Улс дахь мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлт бодистой холбоотой гэмт хэргийн нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, бүс нутгийн хэмжээнд хэрхэн тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх боломж гарцын талаар тодорхой санал, дүгнэлт дэвшүүлжээ.

Түлхүүр үгс: Эрүүгийн хууль, мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөт бодис, гэмт хэрэг, амфетамин, метамфетамин, анданте.

Abstract: The purpose of the paper is to analyze current situation of crimes related to narcotics and psychotropic substances in Mongolia and make clear comments and conclusions on how to combat and prevent this kind of crime within the region.

Key words: Criminal law, narcotics, psychotropic substances, crime, amphetamine, methamphetamine, andante.

Бүс нутгийн хэмжээнд 1990 оноос өрнөсөн нийгмийн амьдралын бүх талыг хамарсан өөрчлөлт, шинэчлэлтийн явцад түүнийг даган гарсан үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, террор үйлдэх, түүнтэй ижил төстэй гэмт хэрэгтэй олон талт хамтын ажиллагаар тэмцэж, үр дүнтэй мөрдөн шалгаж, урьдчилан сэргийлэхийг зүй ёсоор шаардаж байна.

Монгол Улсын хувьд зах зээлийн нийгмийн харилцаа бүрэн нэвтэрч, тогтвортой хөгжлийн орчин бий болж чадаагүй 20 гаран жилийн хугацаанд гэмт хэргийн шинэ төрлүүд далд хэлбэрээр оршиж, гэмт хэрэг үйлдэгч субъектийн хүрээ өргөжин, гэмт зан үйлийн сөрөг нөлөөллийг тогтоон

барих эрүүгийн эрх зүйн үр ашигтай механизм бүрдүүлэх шаардлагатай болсон төдийгүй, энэ үүргийг Монгол Улс нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцоор хүлээсэн билээ. Энэ ч үүднээс Монгол Улс нь олон улсын болон бүс нутгийн хамтын ажиллагааны байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагаанд идэвхитэй оролцохыг эрмэлзэж ирсэн.

Мансууруулах эмийн тухай НҮБ-ын конвенцийн 1-р зүйлд мөн 1971 оны конвенцийн I, II, III, IV жагсаалт, 1988 онд баталж 1999 оны 11 дүгээр сарын 11-нд хүчин төгөлдөр болсон конвенцийн 1, 2-р хүснэгт гэж 12-р зүйлийн дагуу нэмэлт өөрчлөлтөд заасан бөгөөд дээр дурдсан хүснэгт, жагсаалтыг байнга шинэчилж байдаг. Өөрөөр хэлбэл, мансууруулах болон сэтгэцэт нөлөөт бодис нь байнга шинээр боловсруулагдаж, төрөл, хэлбэрээ өөрчилж байдаг тул түүнтэй зэрэгцэж жагсаалтаа шинэчилж байж энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэж байна.

Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.1-д “Цус ойртолтыг багасгах, архидан согтууралт, мансууралтай тэмцэх ажлыг эрчимжүүлж, хүн амын удмын санд учрах сөрөг нөлөөллийг бууруулна”, үзэл баримтлалын 3.4-д “Монгол хүний эрүүл, аюулгүй амьдрах таайтай орчин, нөхцөлийг бүрдүүлэх, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах, амьдрах орчин, орон байрны аюулгүй нөхцөлийг баталгаажуулах, гэмт хэрэг, халдлагын золиос болохоос хамгаалах нь хүний аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн”¹ гэж заасан.

Түүнчлэн, Эрүүгийн хууль², Зөрчлийн тухай, Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлтэд хяналт тавих тухай хууль болон мөн 2002 онд батлагдсан Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлтэд хяналт тавих тухай хууль, хуулийг хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай Засгийн газрын 2003 оны 196 дугаар тогтоол, Улсын Их Хурлын 2008 оны 35 дугаар тогтоолоор баталсан “Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4 дүгээр бүлэг, 2010 оны “Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.4.4.3 дахь хэсэг, Засгийн Газрын 2010 оны 277 дугаар тогтоолоор баталсан “Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис, тэдгээрийн түүхий эдийн эргэлтэд хяналт тавих зорилгоор мэдээлэл солилцон хамтран ажиллах журам”, Төрийн ордны Иргэний танхимд 2012 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдөр зохион байгуулагдсан “Хар тамхи, мансууруулах

¹ Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал. УБ., 2010. 5, 11 дэх тал

² 2015 онд баталсан, 2017 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан.

бодисын нөхцөл байдал” сэдэвт хэлэлцүүлгээс гаргасан тогтоол, зөвлөмж, журам, 2017 оны 03 дугаар сарын 07-ний өдрийн Засгийн газрын 77 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх” үндэсний хөтөлбөр зэрэг эрх зүйн хэм хэмжээг мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэж байна.

2002 онд баталсан Эрүүгийн хуулинд мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөтэй бодистой холбоотой гэмт хэргийн тоог нэмэгдүүлж хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, илгээх, борлуулах үйлдлийг эрүүжүүлэхээс гадна энэ бодисыг хэрэглэх газрыг зохион байгуулах, уг бодисыг хууль бусаар авах, тарьж ургуулах, хурааж авах, хилээр хууль бусаар нэвтрүүлэх зэрэг үйлдлүүдийг эрүүжүүлж оногдуулах хариуцлагыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 100-150 дахин нэмэгдүүлсэн мөнгөн дүнгээр торгох, 3-6 сар хүртэл хугацаагаар баривчлах, 25 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр зааж байсан.

Харин 2017 онд шинэчлэн батлагдсан Эрүүгийн хуулиар энэ төрлийн бодис, түүхий эдийг худалдах зорилгогүйгээр хууль бусаар бэлтгэсэн, хадгалсан, бусдад өгсөн, худалдах зорилгоор хууль бусаар олж авсан, бэлтгэсэн, борлуулсан, хадгалсан, тээвэрлэсэн, илгээсэн, худалдсан, дээрх үйлдийг байнга тогтвортой хийсэн, зохион байгуулалттай бүлэг үйлдсэн, энэ төрлийн бодис хэрэглэх орон байраар хангасан, уг бодисыг завшсан, хууль бусаар тариалсан, улсын хилээр хууль бусаар оруулж ирсэн үйлдүүдийг эрүүжүүлж оногдуулах хариуцлагыг эрх хасах, 4 670 000-400 000 000 төгрөгөөр торгох, 1-5 жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрх хязгаарлах, 1-12 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан.

1986 оноос 2017 оны 7 дугаар сарын 1-нийг хүртэл мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой тэмцэх төрийн бодлогод 18 хүртэлх насны хүмүүсийг хамгаалах эрүүгийн эрх зүйн зохицуулалт байсан бөгөөд энэ төрлийн бодис хэрэглэх нь хувь хүний асуудал тул хүлээлгэх хариуцлага нь харьцангуй хөнгөн, харин бусдыг уруу татах нь хүндрүүлэх үндэслэл болж, хорих ялын хэмжээг 8 жил хүртэл хугацаагаар оногдуулахаар байжээ. Тухайлбал, Эрүүгийн хуулийн 192 дугаар зүйлийг тайлбарласан УДШ-ийн 2008 оны 6 дугаар сарын 25-ны 29 дүгээр тогтоолд зааснаар мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг бусдад төлбөртэй болон төлбөргүйгээр шилжүүлэхийг борлуулсанд тооцно гэсэн байдаг.

Харин шинэчлэн батлагдсан Эрүүгийн хуулинд уг бодисыг бусдад өгөх, худалдах гэсэн 2 нэр томьёо оруулсан нь бусдыг мансууралд уруу татаж, уг бодисыг санал болгосон нь хариу төлбөргүй тохиолдолд худалдсан гэж тооцогдохгүй 5 жил хүртэл хорих ял оногдуулж өмнө нь оногдуулж байснаас даруй 3 жилээр бага ялтай болжээ.

Хэдийгээр ял шийтгэлийг бууруулах нь буруу биш боловч үндэслэлтэй, хасагдаж буй ялын орон зайг эрүүгийн хариуцлагын бусад арга хэмжээгээр нөхөх шаардлагатай. Өөрөөр хэлбэл, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авах эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай заалтыг тодорхой зүйл хэсэгт тусгасан байвал зохино.

Энэ төрлийн 2006-2016 онд үйлдэгдсэн гэмт хэрэгт дүн шинжилгээ хийхэд хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэрэг нийт гэмт хэргийн 0.2 хувийг, үүнээс 82.1 хувь нь Улаанбаатар хотод, 17.9 хувь нь хөдөө орон нутагт, жилд дунджаар 32, сард 2.7 гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байх бөгөөд Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөт эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, илгээх, борлуулах, улсын хил нэвтрүүлэхтэй холбоотой гэмт хэрэг 388 бүртгэгдэж, 1112 хүн холбогдон шалгагдсан байна.

Өнөөдрийн байдлаар хар тамхи, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодистой холбоотой гэмт хэрэгт ял шийтгэгдэн ял эдэлж буй 66 ялтан (эрэгтэй- 57, эмэгтэй -9), цагдан хоригдон шалгагдаж буй 22 (эрэгтэй-13, эмэгтэй -9) сэжигтэн байна.

Сүүлийн 3 жилийн байдлаар уг гэмт хэрэгт холбогдсон холбогдогчийн насны байдалд судалгаа хийвэл, 18 насны буюу насанд хүрээгүй холбогдогчийн тоо 2 дахин, 19-25 насны холбогдогч 24.2 хувиар, 26-35 насны холбогдогч 38 хувиар, 35-аас дээш насны холбогдогч 3.6 хувиар тус тус өсчээ.³

Сүүлийн жилүүдэд хар тамхи, мансууруулах бодисыг улсын хилээр нэвтрүүлэх арга, хэлбэр улам нарийсан олон улсын шуудан илгээмж, цахилгаан бараа, ахуйн болон хүнсний өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүнд нуух, бусдад дайх хэлбэрээр хууль бусаар хил нэвтрүүлэх, борлуулахдаа

³ “Мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх нь” сэдэвт хэлэлцүүлэг, Гэмт хэргээс хэргээс Урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөлөөс зохион байгуулсан 2018 оны хурал дээр ЦЕГ-аас хийсэн танилцуулга.

товлосон газарт нууж үлдээх, төлбөр тооцоог урьдчилж бусдын данс ашиглан авах, шилжүүлэх зэргээр зохион байгуулалттай үйлдэж байна.

Монгол Улсын иргэд гадаад оронд зорчихдоо хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэрэгт холбогдон 2006 оноос эхлэн шалгагдах болсон бөгөөд өнөөдрийн байдлаар нийт 117 хүн шалгагдсан байна. Үүнээс хууль бусаар тээвэрлэсэн 13, хадгалсан 15, хилээр нэвтрүүлсэн 41, хэрэглэсэн 39, бусдад дамжуулсан гэх зүйл ангиар 1 иргэн тус тус шүүхээс ял шийтгэгдсэн бөгөөд 2017 оны эхний 1 дүгээр улирлын байдлаар 10 хэрэгт 12 иргэн холбогдон шалгагдаж байна.

Монгол Улсад 2010 оныг хүртэлх хугацаанд байгалийн гаралтай хогийн олсны ургамал (каннабис)-ын төрлийн мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэрэг ихэнх хувийг эзэлж байсан бол 2011 оноос химийн аргаар боловсруулсан сэтгэцэд нөлөөт бодис болох амфетамин, метамфетамин агуулсан мөс (ICE) гэх нэршилтэй бодисын хэрэглээ ихсэж нийгмийн бүхий л давхаргын хүмүүсийг хамарч, хэргийн гаралт, холбогдогчдын тоо тогтмол өсч, нас залуужиж байгаа нь судалгаанаас харагдаж байна.

Цагдаа, хил, гаалийн байгууллагын мэдээллээс үзвэл Монгол Улсад мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус нийлүүлэлт БНХАУ, ОХУ болон зүүн өмнөд азийн орнуудаас гэсэн 3 урсгалаар амфетамин, метамфетамин төрлийн болон мансууруулах ургамлын гаралтай бодисыг улсын хилээр хууль бусаар нэвтрүүлсэн, нэвтрүүлэхийг завдсан, зарж борлуулсан гэмт хэрэг, зөрчил ихсэж байна.⁴ Мөн Монгол Улсын эмийн бүртгэлээс хасагдсан “Анданте” нэртэй эмийг хууль бусаар улсын хилээр нэвтрүүлэх, зарж борлуулах, мансуурах зорилгоор хэрэглэх үйлдэл эрс нэмэгдсэн. Иргэд богино хугацаанд их хэмжээний ашиг олох, орлогын эх үүсвэр болгох, улсын хилээр нэвтрүүлэх арга, хэлбэр нарийсч олон улсын шуудан илгээмж, карго ашиглах болсон, 2012 оноос 2017 оны эхний хагас жилийн хооронд сүүлийн 5 жилийн хугацаанд энэ төрлийн бодистой холбоотой гэмт хэргийн гаралт 3.6 дахин өссөн.

Цагдаагийн байгууллагын хийсэн дүн шинжилгээгээр мансууруулах, сэтгэц нөлөөт бодис тогтмол хэрэглэдэг 5000-7000 хэрэглэгч байгаа ба тэдний сарын хэрэглээг 1 хэрэглэгчийг 1 гр гэж тооцвол 5-7 кг

⁴Хар тамхитай тэмцэх газрын Мөрдөх хэлтсийн танилцуулга. 2017 он

мансууруулах бодис байна. БНХАУ-ын Эрээн хотын Гаалийн цагдаагийн газрын тооцоолсноор сард 10 кг мөс буюу ice гэх мансууруулах бодис тус улсын хилээр нэвтэрч Монгол Улсад орж байгаа гэсэн тооцоолол гаргасан байдаг. 1 грамм мөсийг 400.000 төгрөг гэж үзвэл сард 4 тэрбум, жилд 48 тэрбум төгрөг мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлтэнд эргэлдэж байна.

2013 оноос 2017 оны 6 дугаар сар хүртэл хугацаанд цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдсэн энэ төрлийн гэмт хэрэг, тэдгээрт холбогдсон хүмүүс: Хүснэгт 1⁵

2017 оны 12 сарын 10-ны байдлаар манай улсын 42 иргэн ОХУ, БНХАУ, Сигапур зэрэг улсуудад энэ төрлийн гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдаж⁶ байна.

Улсын Ерөнхий прокурорын газрын Сургалт, судалгааны төвөөс хийсэн энэ төрлийн гэмт хэргийн шийдвэрлэлт, шалтгаан нөхцлийн талаар хийсэн судалгаанаас үзвэл гэмт хэрэгт холбогдогчдын боловсролын түвшинг авч үзвэл: Бүрэн дунд боловсролтой 32, дээд боловсролтой 20, боловсролгүй 3 хүн байна. Ажил эрхлэлтийн байдлыг авч үзвэл: тодорхой ажил эрхэлдэг 16, эрхэлсэн тодорхой ажилгүй 35 хүн, оюутан 4 тус тус холбогджээ. Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодис хэрэглэгч этгээд нь дахин гэмт хэрэг холбогдох байдал түгээмэл бөгөөд метамфетамин буюу мөсийг голчлон БНХАУ-аас хилээр хууль бусаар оруулж ирдэг байна.

⁵ЦЕГ-ын Гэмт хэргийн статистик мэдээлэл

⁶ГХЯ-ны Консулын газраас авсан мэдээлэл

Цаашид бүс нутгийн хэмжээнд энэ төрлийн гэмт үйлдэл хэдийд ч хаана ч ямар хэлбэрээр үйлдэгдэж болох, гэмт хэргийн сүлжээ үүсгэн ажиллах эрсдэл байх тул бидний хувьд харилцан туршлага солилцох, хамтран ажиллах талаар идэвхи чармайлтыг гаргаж ажиллах шаардлага байна.

Дэлхий дахинд гарч буй мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэхэд хууль сахиулагчдаас түүнтэй тэмцэх арга барилаа хурдан өөрчилж, мэдээлэл сайтай байх, ур чадварын ахисан түвшинд хүрэхийг шаардаж байна.

Дүгнэлт, санал

Энэхүү нөхцөл шаардлагын үүднээс дараах олон талт хамтын ажиллагааг явуулах боломжтой гэж үзэж байна. Үүнд

1. Шинэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, таслан зогсоох, урьчилан сэргийлэхэд “шинэ арга” хэрэгтэй байдаг. Нэн ялангуяа прокурор, мөрдөгчийг сургах, чадавхижуулахад бүс нутгийн хэмжээнд хамтарч ажиллах хэрэгцээ бидэнд тулгарч байна. Хууль сахиулагчдыг харилцан болон хамтран сургах, мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын арга барилыг өөрчлөх, тэдэнд хүргэх мэдээлэл зэргийг байнга шинэчилж амжилтанд хүрдэг олон улсын сайн туршлагыг үр өгөөжтэй явуулах цаг иржээ.

2. Бүс нутгийн хэмжээнд хууль сахиулах, прокурорын байгууллагууд нь харилцан мэдээлэл солилцох, болзошгүй аюулын үед хамтран ажиллах, дадлага сургууль хийх талаар ажиллах нь энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын үр нөлөөг дээшлүүлэх сайн талтайг бид мэдэх билээ. Энэ хүрээнд дадлага, сургуулилалт хийх хамтарсан төлөвлөгөө гаргаж хэрэгжүүлэх боломжтой.

3. Бүс нутагт үйл ажиллагаа явуулж хар тамхины гэмт бүлэглэл, сүлжээ үүсгэн ажилладаг бүлэг хүмүүсийн талаар мэдээлийн сан үүсгэж харилцан ашиглах, мэдээлэл солилцох шаардлагатай байна. Өөрөөр хэлбэл, мансууруулах болон сэтгэцэт нөлөөт бодисын хууль бус эргэлт хийдэг бүлэг, хувь хүний талаар мэдээллийг бүс нутгийн орнуудын хууль сахиулах байгууллагууд хурдан солилцож байх нь ихээхэн үр дүнтэй юм.

4. Мансууруулах болон сэтгэцэт нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй ямар хүч хэрэглэх, ямар арга тактикаар таслан зогсоох, халдлагын улмаас учирсан хохирлыг хэрхэн арилгах, хүчний байгууллагууд хоорондоо болон

бусад төрийн байгууллага, иргэдтэй хэрхэн хамтран ажиллахыг тусгасан тусгай арга хэмжээний нэгдсэн төлөвлөгөө боловсруулсан байх зэрэг чиглэлээр хэрэгжүүлэх учиртай.

5. Эрүүгийн эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээ байгуулж хамтран ажиллах. Бүс нутгийн улс орнуудын эрх зүйн тогтолцооны онцлогоос хамаарч мөрдөн шалгах ажиллагааны хэлбэр харилцан адилгүй байдаг. Хэдий ийм ч улс орнуудын хооронд Эрүүгийн эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх гэрээ байгуулахгүйгээр үр дүнтэй мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах боломжгүй юм. Эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээг аль болох гадаадын олон оронтой байгуулахыг эрмэлзэх нь зүйтэй.